

Misjonærkonens usynlige misjonsarbeid

Norske misjonærer i Madagaskars innland 1866-1900

KARINA HESTAD SKEIE

Synliggjøring av kvinners rolle og innsats i norsk misjon handler fremfor alt om å søke en bedre forståelse av misjonsprosjektet som sådan. Dette innebærer bl.a. å se på de «gitte» kategoriene i misjonærenes univers, og studere hvordan disse kategoriene skapes og opprettholdes både for menn og kvinner. Synliggjøringen av misjonærkonen og hennes rolle i misjonsprosjektet må ta utgangspunkt i hvorfor mesteparten av arbeidet hun gjorde ikke ble oppfattet som misjonsarbeid.

Fokus for denne artikkelen er norske misjonærkoner og misjonærer i Det Norske Misjonsselskap (NMS) i Madagaskars innland i siste halvdel av 1900-tallet, og livet på de norske misjonsstasjonene¹. De første norske misjonærene kom til Madagaskar i 1866, tre år før den gassiske dronningen lot seg døpe og gjorde protestantisk kristendom til statsreligion. I løpet av få år startet NMS et omfattende misjonsarbeid på øya, først og fremst i innlandsregionene Vakinankaratra og Betsileo, men etterhvert også i fem andre områder.

Det er et faktum at misjonærkonen ikke hadde misjonærtittelen til langt opp i vårt århundre. Enslige kvinnelige misjonærer i forrige århundre ble kalt kvinnelige misjonsarbeidere; de drev misjonsarbeid, men de fikk ikke samme utdannelse og forberedelse som sine mannlige kolleger.² At misjonærkonens manglende misjonærtittel var en administrativ forordning fra NMS' side er sannsynlig, men forklarer ikke

alt. Den viktigste grunnen til at misjonærkonen ikke hadde misjonærtittelen, var trolig at hennes hovedoppgave ikke ble oppfattet som misjonsarbeid. Misjonærkonens primære arbeidsområde var nemlig *i* huset, og misjonsarbeid var ifølge Madagaskarmisjonærene og deres overordnede oppfatning, noe som foregikk *utenfor* huset. Dette betyr ikke at misjonærkonene ikke deltok i det som ble oppfattet som misjonsarbeid. Det betyr heller ikke at misjonærkonene ikke oppfattet seg selv som misjonærer. Majoriteten av misjonærkonene drev misjonsarbeid i den grad deres tid tillot det, og da hovedsaklig rettet mot gassiske kvinner og barn.³ Flere misjonærhustruer gir gjennom brev som ble gjengitt i misjonsblad som *Missionslæsning for Kvindeforeninger* uttrykk for at de i likhet med sine ektemenn følte et misjonærkall som de fikk virkeliggjort gjennom sin deltagelse i misjonsarbeidet utenfor hjemmet.⁴ Ut fra forståelsen at misjonsvirksomhet var noe som foregikk utenfor huset, og med misjonærkonen primært forbundet med livet i huset, er det imidlertid uunngåelig at misjonærkonens rolle i misjonsprosjektet ble oppfattet som klart mindre enn mennenes.

Imidlertid er det all grunn til å se nærmere på misjonsstasjonen og livet på og rundt den. Overalt hvor de norske misjonærene startet misjonsarbeid, bygde de misjonsstasjoner.⁵ Misjonsstasjonen var manifestasjonen på de norske misjonærenes tilstedeværelse i det gassiske landskap, og det var ikke bare misjonærene og deres hjemmepublikum som oppfattet det slik. Lokale og sentrale gassiske myndigheter samt misjonærer fra andre land og denominasjoner, som delvis kjempet om retten til de samme eller tilstøtende områder som nordmennene slo seg ned i, oppfattet alle misjonsstasjonen som uttrykk for at de norske misjonærene var kommet for å bli. Stasjonene var dessuten det organisatoriske sentrum for misjonærenes arbeid. Overalt ble det anlagt stasjonsdistrikt med en misjonsstasjon i sentrum, omgitt av et stadig økende antall annekskirker og skoler. Fra misjonsstasjonen ledet misjonæren misjonsarbeidet i distriktet.

Misjonsstasjonen som materielt uttrykk for misjonærenes tilstedeværelse samt husets klart strukturerende rolle i forhold til misjonærenes bevegelser i det gassiske landskap, stemmer godt overens med to av hovedpoengene i den franske sosiologen Pierre Bourdieus banebrytende essay om husets betydning i en kultur. I «The Kabyle House or the World Reversed»⁶ hevder Bourdieu at huset objektiviserer et samfunns grunnleggende kulturelle verdier og strukturer. Gjennom arkitektur, møblering og dekor og gjennom sin strukturering av rom ('space') og menneskers bevegelser i rommet, objektiviserer huset grunnleggende kulturelle verdier og kategorier i et samfunn. Samtidig er huset det viktigste lokus for reproduksjonen av de samme verdiene, hevder

Bourdieu. Gjennom å bevege seg i husets verden, og mellom verdenen i og utenfor huset, internaliseres verdisystemene umerkelig i husets beboere som deres 'gitte verden'; som vaner, både i kognitiv og kroppslig forstand.

Pierre Bourdieus artikkel handler om huset i en familiær kontekst, og de norske Madagaskarmisjonærenes hus er plassert i en kultur-møtekontekst. Hans teori om huset er likevel relevant. For det første rettes vår oppmerksomhet mot hvordan misjonsstasjonen var et uttrykk for misjonærenes egen kultur og verdigrunnlag, og mot hvordan misjonsstasjonen strukturerte misjonærenes liv og arbeid på Madagaskar. Samtidig, gjennom den komplekse dynamikken Bourdieu hevder eksisterer mellom huset og verdenen utenfor huset, oppfordres vi til å undersøke på hvilke måter misjonsstasjonens og misjonærenes kultur og verdier ble bearbeidet og omfortolket gjennom plasseringen i det gassiske sosiokulturelle landskap.

På bakgrunn av misjonsstasjonens sentrale plass i misjonærenes liv og levnet påkaller kildenes hovedsaklig rungende taushet om livet inni huset oppmerksomhet. I brev og rapporter hjem til sine overordnede i Stavanger, skrev de mannlige misjonærene i første rekke om det som kunne knyttes til misjonsarbeidet, selv om de nå og da også gir små glimt fra husets indre verden. Ut fra Bourdieus teori kan man hevde at uten å kjenne til hva som foregår og hvordan det ser ut innenfor husets fire vegger, kan man heller ikke forstå det som foregår *utenfor* huset. Med andre ord er det helt nødvendig å se misjonærkonen og hennes manns roller og innsats i *sammenheng*. Med utgangspunkt i Bourdieus teori om huset, vil jeg i denne artikkelen løfte fram misjonærkonenes hovedarbeid på Madagaskar og vise hvor sentral denne innsatsen var for misjonsprosjektet som sådan.

Kilder

Min hovedkilde til misjonsstasjonens indre liv er 10 års korrespondanse fra Anna Caroline Amalia Christine (Lina) Haslund til hennes foreldre og søsken i Stavanger. Mangelen på førstehåndskilder til Lina Haslunds medsøstre, gjør Lina Haslunds brev desto mer verdifulle.⁷ Fordi vi har så mange brev fra henne og over et så langt tidsrom, kan vi danne oss et detaljert bilde av én misjonærhustrus liv og levnet, hennes tanker, gleder og bekymringer, og hvordan misjonærlivet på Madagaskar påvirker og preger henne. Etter min oppfatning er informasjonen i Lina Haslunds brev representativ også for andre misjonærkoner i den forstand at hennes situasjon som hustru og mor var identisk med situasjonen for andre misjonærhustruer. Dessuten har det vært mulig å kontrollere en god del detaljopplysninger direkte og indirekte

gjennom mannlige misjonærens brev og personlige dagbøker, samt gjennom fotografier i NMS' arkiv. Sist men ikke minst, stemmer det bildet Lina Haslunds brev gir av «innsiden» av misjonærlivet svært godt med det andre forskere har kommet fram til om tilsvarende miljø i andre land på samme tid.⁸

Misjonsstasjonens plassering og arkitektur

Misjonærene omtaler det å slå seg ned på et sted som «å besette et Område». Sammenhengen mellom dette og misjonsvirksomhet som en åndelig kamp, er åpenbar. Siden gasserne var målet for misjonærenes virksomhet, var folketetthet en viktig faktor som avgjorde stedsvalg for stasjonene. De stedene ble valgt hvor misjonæren lettest kunne nå et stort antall mennesker.

Hver misjonær ble «plassert» eller «bestemt» til et område eller en stasjon, først av misjonslederne i Stavanger, men etterhvert av Madagaskarmisjonærene i fellesskap på det årlige misjonærmøtet. Den individuelle misjonær så plasseringen som et uttrykk for Guds vilje, på samme måte som utvelgelsen til misjonærutdannelsen ble oppfattet som et uttrykk for Guds vilje. Vel framme på en misjonsstasjon på Madagaskar opplevde derfor misjonæren å være en «Udsending» - for NMS og misjonsvennene i Norge, men først og fremst som en utsending fra Gud. Misjonsstasjonen var hans post til han ble løst fra oppgaven, gitt en annen oppgave eller døde. Denne erfaringen av «Kallet» og av å ha underkastet seg Guds vilje, var utvilsomt med på å holde misjonærenes mot oppe i motgang og prøvelser. Flere misjonærer uttrykker at hele deres liv hadde vært en lengsel etter og en forberedelse til det øyeblikket de kunne ta fatt på «Den hellige Missionsgjerning» som Gud selv hadde kalt dem til.⁹

I likhet med sine samtidige europeere hadde de norske misjonærene en forkjærlighet for å legge misjonsstasjonene på bakketopper. Den direkte årsak til dette var malaria eller «Gassisk Feber», som kanskje var den største trusselen mot misjonærenes helse. Før man hadde oppdaget årsaken til malaria, trodde man at høyder var sunnere enn dalbunner i områder med feber, fordi man på toppene hadde større utskiftning av luft. Det er imidlertid viktig å være klar over at det landskapet som misjonærene plasserte sine hus i, hadde sin egen kulturelle logikk. I innlandet var høyder og bakketopper assosiert med hellighet og makt. Beretningen fra Johan Christian Haslund om anleggelsen av Ambohimahasina stasjon i sør-Betsileo illustrerer til fulle hvilke interessekonflikter som kunne oppstå:

Til Byggeplads (for Skole- og Beboelseshus) havde jeg udseet en liden Høi med jevnt skraanende Sider tæt ved Byen. Det var

imildertig den Aber ved denne Høi, som jeg af flere Grunde ønskede at bygge paa, at den var eller kanske rettere havde været et helligt Sted, hvilket ogsaa betegnedes derved, at der paa dens Top stod en temmelig stor hellig Offersten, samt var opreist en høi Stang, hvis øverste Ende var prydet med en Del udskaaret Stads.

Haslund snakket med en del eldre folk som fortalte at før dronningen begynte å be og befalte folket gjøre det samme, var denne haugen alminnelig offersted for store deler av folk i området. «Stedets Hellighed æggede kun end mere min Lyst til just der at opføre en Helligdom for den levende Gud, fra hvilken ved Guds Naade en varmende Lysstraale kunde udgaa til Oplysning af det omgivende Mørke», skriver Haslund videre. Etter mange vanskeligheter fikk Haslund til slutt tillatelse til å ødelegge helligdommen og bygge stasjonshus på toppen. Haslund svingte selv øksen som gav offerstangen banesåret. Offerstenen ble lagt som grunnsten til huset; «(...) det kan saaledes i Sandhed siges, at jeg har grundlagt mit Skolehus paa en falden hedensk Helligdom». ¹⁰

Denne beretningen er en god illustrasjon på det bildet misjonærene ønsker å tegne av misjonsstasjonen: som et sted hvor Guds varmende og opplysende lys kunne spres til omgivelsenes mørke slik at gamle guder og offerplasser måtte gi tapt. Det er derfor forståelig at Haslunds beretning ble gjengitt i *Norsk Missionstidende*. ¹¹

I Madagaskars innland bygde misjonærene hus av lokale byggematerialer: veggene ble murt opp av soltørkede mursten av (rød) jord, før veggene inni og utenpå ble rappet med en blanding av jord, kumøkk, vann og sand og kalket hvite. Taket ble tekket med gress. Når misjonærene fant å kunne bruke de samme byggematerialene til sine hus som innlandsgasserne brukte, var soliditet og bestandighet viktige element. I andre områder av Madagaskar, hvor de lokale byggematerialer var rør eller siv, valgte misjonærene i stedet å få ut trehus fra Norge.

Misjonsstasjonen var mer enn et bolighus for misjonæren og hans familie. Det var samtidig et materielt uttrykk for den norske misjons tilstedeværelse på Madagaskar. Husene ble bygd relativt store, trolig ikke bare fordi det ble lagt vekt på å ha et åpent hus for misjonærkollegaer og deres familier, men også for å signalisere makt og innflytelse. Det går klart fram av misjonærens brev at de oppfatter seg som likeverdige misjonærene fra store misjonsorganisasjoner fra imperialistiske stater, til tross for at de kom fra en liten nasjon i Europas ytterkant. Hvis vi dessuten tar de mer militære aspekter ved misjonsterminologien i betraktning, signaliserer størrelse dominans - et aspekt som ble understreket gjennom stasjonenes plassering på bakketopper.

Selv om misjonærene valgte å bruke lokale byggematerialer, var

husets arkitektoniske utforming europeisk. Det fremste kjennetegnet på hvor moderne misjonsstasjonene var, er oppdelingen av husets indre i rom etter funksjon: kontor, soverom, dagligstue, kjøkken etc.. I Europa reflekterte inndelingen av huset i rom etter funksjon kombinert med en gradvis differensiering mellom bygninger, en økende inndeling av mennesker etter kategorier som kjønn, alder og sosial klasse.¹² På Madagaskar ble rase en tilleggskategori. Mange stasjoner hadde et separat «kjøkkenhus» der de gassiske tjenerne bodde. I Norge var det hovedsakelig overklassen som hadde slike moderne boliger. I miljøet hvor flertallet av de mannlige norske misjonærene ble rekruttert, dvs. fra de lavere klasser,¹³ ble ikke slik differensiering vanlig før rundt århundreskiftet.¹⁴ For flertallet av de mannlige misjonærene representerte derfor misjonsstasjonen et steg oppover på den sosiale rangstigen.

Rundt huset anla misjonærene hager. Hagen utvidet husets sfære og skapte samtidig distanse mellom huset og verdenen rundt, en distanse og avgrensning som ble understreket av gjerdet rundt hagen.

På Madagaskar knyttet husenes arkitektur misjonærene til andre europeiske misjonærer - først og fremst de engelske fra LMS, men også til den gassiske overklassen som raskt tok etter den europeiske byggeskikken. Det faktum at de norske misjonsstasjonene ble bygd med peiser etter engelsk skikk støtter opp om teorien om direkte britisk innflytelse. Sibree hevder at hus bygd av soltørket mursten ble introdusert av Cameron og raskt kopiert av velstående gassere.¹⁵ De norske misjonsstasjonenes størrelse, strukturering av det indre rom og innredning sto imidlertid i skarp kontrast til den jevne gassers hus i Vakinankaratra og Betsileo.

Inni huset

Før Lina forlot Norge for å dra til Madagaskar og gifte seg, hadde hun sendt flere kasser med utstyr til sitt nye hjem. Etter brevene hennes å dømme, var dette vanlig for de fleste «brudene». Lina hadde med seg dyner, puter, lintøy, glass, vaser, lamper, bilder, tallerkener, boller, kjøttkvern, kaffikvern, pottes og panner - kort sagt: alt som skulle til for å skape et godt norsk hjem på Madagaskar. Lina hadde også med grønnsakfrø og blomsterfrø som hun sådde i hagen hun og Christian anla rundt misjonsstasjonen: reddik, portulakk, persille, gulerot, erter, sukkererter og Resada, Convolvien, Fløyelsblomster, Løvemunn, Sol-sikke og Georginer, for å nevne noe. Etter kassenes ankomst sender Lina denne beskrivelsen av dagligstuen til foreldrene:

Nu mine Kjære skulde I bare komme og see hvor pent vi har det i vor lille Vraa, thi nu efter at jeg har faaet mine store Kasser, har

jeg ogsaa faaet mange pene Ting, hvormed vi da har pyntet paa det Bedste. - Alle de deilige Portrætter gjør dog Udslaget, kan I tænke. Paa Hoved-Væggen, lige midt foran, naar man kommer ind ad Døren hænger en stor pen Gruppe af Eders kjære Billeder, Svigmor Hilda (lidet), samt ogsaa to store af Herren og Fruen i Huset og ovenover alle i Spidsen troner da vort kjære kjære «Stavanger Hus». Christian synes det er saa godt truffet og er saa overordentlig glad i saaveld dette, som Eders kjære Billeder, han kan ikke lade være ligesom jeg atter og atter, at gaa hen og betragte denne kjære Gruppe. I det øverste Hjørne samme Væg hænger Speilet og i det nedre Hjørne samme Væg staar den Klokke jeg havde med paa en pen liden Hylle, som C. selv har arbeidet. Klokken havde holdt sig godt, med Undtagelse af, at Glaset var brustet tvært over, men det holder godt sammen og generer ikke videre. Det seer ud til at være et godt Uhr og C. ligger det meget godt. O, det er saa hyggeligt at høre dets koselige hjemlige Pikken. Vi ere begge saa glade i det. Lige nedenunder, eller paa den lille Tværvæg som fører ind til vort Soveværelse, staar nu en stor pen «Befee», som vi nyligt har faaet arbeidet efter C.s Tegning og Konstruktion. Den er omtr. som en Rolls har, hvis nogen af Eder kan huske den. Foruden, at den er et meget pent Møbel og tager sig meget godt ud, saa er den jo saa nyttig og vil blive for mig et godt Gjemme til mange Ting, da der er ikke mindre end 3 Skaber med Laas og Nøgler til, samt ogsaa to Skuffer. I Julegave af min C. fik jeg en pen Boghylde, hans eget Arbeide, denne hænger paa den anden Side af sovekammerdøren, altsaa paa samme Side som Befeen staar. Deri staar da alle vore peneste Bøger og glimser ved sine smukke, forgyldte bind. Det er sant ovenover Befeen hænger «Domkirkebilledet», den «Indre» af samme, de to Billeder af Stavanger som jeg havde hjemme, samt Billede af «Missionsgaarden», altsaa tæt ved Klokken. Paa begge Sider af det store Vinduet (dette er midt foran Sovekammerdøren) hænger de to store Billeder, som jeg hjemme havde paa Lillesalen. I det nedre Hjørne paa Vindusiden, eller paa samme Væg, som Speilet staar i Hjørnet, staar Lampen paa en liden Hylle. Tænk Lampen var lige hel og god da vi tog den op, intet paa den var knust. I det øverste Hjørne under Speilet skal Orglet staa naar det nu engang kommer. For Tiden staar Cs. store Landstad der, som han fik af Isach med Kaias broderede Skammel nedenfor. Midt for Vinduet staar mit lille pene Sybord (med Skuffer i) som jeg fik af C. paa min Geburtsdag, hvorom jeg vist før har fortalt Eder) med Stoler paa hver Side. Midt paa Gulvet staar et stort rundt nyt Bord med dreide Ben og

Bordtæppe paa, hvorpaa idag staar en pen «Markbouket», i saadan brun Egersunds-Vase (Svibelglas) som jeg fik med, en af dem vi havde hjemme.¹⁶

Dette er det eneste rommet i huset Lina beskriver i slik detalj, noe som antyder at dette var husets viktigste rom. Det er et rom både for arbeid og rekreasjon; sybordet minner om at Lina sydde og reparerte alt tøy til seg selv, Christian og til barna. Det går dessuten fram av brevene hennes at dagligstuen var det rommet der måltider ble servert og gjester ble mottatt - slik skikken også var i Norge blant middel- og overklassen. Hvis vi skal dømme etter Linas velfylte kasser, må hun ha kommet fra en ganske velbemidlet familie. Selv om Christian Haslund kom fra samme sosiale klasse som Lina, var det generelt slik at misjonærkonene kom fra høyere sosiale lag enn sine ektefeller.¹⁷ Misjonsskoleutdannelsen gjorde med andre ord mennene til passende parti for kvinner i mellom- og overklassen.¹⁸

Lina understreker gjentatte ganger hvor viktig det er at alt er 'pent', 'koselig' og 'praktisk'. De fine, men høyst funksjonelle møblene hører også til en moderne, middelklasse-smak. Litt pynt var viktig for å skape trivsel og «løfte ånden». For mye dekor var imidlertid upassende; det nyttige var det som virkelig dekorerte et hus.¹⁹

Ingenting i beskrivelsen av dette rommet indikerer at det faktisk er et rom i et hus på Madagaskar. Norge er tilstede gjennom bilder, i medbragte møbler og møbler laget etter norske modeller, for ikke å snakke om gjennom de grunnleggende verdiene og smaken til grunn for innredning og dekor. I den grad misjonærene bruker noe gassisk, redefineres de gassiske tingene gjennom å få andre funksjoner hos misjonærene. I ett av Linas første brev til foreldrene forteller hun at de bruker et gassisk *lamba* (et stykke tøy som gasserne bruker til å kle seg med) som duk.²⁰ Etter at kassene er ankommet, er imidlertid *lambaet* erstattet med en duk fra Norge.

Norskheten som søkes gjenskapt i innredningen av huset gjelder også misjonærenes kosthold. Til frokost og lunch spiste familien brød, noen ganger med kokt og og kaldt kjøtt²¹ eller hjemmelaget ost²², og drakk kaffi eller te. Til middag: oksekjøtt, stekte høns, ender, kalkun. Fordi kjøtt og grønnsaker var forholdsvis billig i innlandet, hadde misjonærene råd til en bedre livsstil enn flertallet i samme sosiale stratum i Norge. Christian skriver i et brev til Linas foreldre, idet Lina forbereder utreisen, at selv om mange ting gjør det tungt nok på misjonsmarken, har misjonærene det fullt så komfortabelt og hyggelig som «de fleste landsprester hjemme. I matveien måtte man være rikmann hjemme for å leve som her».²³ Kjøtt og grønnsaker var imidlertid mye dyrere og vanskeligere å få tak i andre steder på Madagaskar enn det var i inn-

landet. Fordi misjonærene hadde samme lønn uansett hvor på Madagaskar de var, gjorde dette at misjonærene utenfor innlandet ikke hadde råd til samme livsstil som innlandsmisjonærene.

Husets verdisystem og grenser

Renslighet og orden er to grunnleggende verdier i de norske misjonærenes hjem. I Linas brev er dette nært knyttet til behovet for å skape grenser mellom en ordnet, ren norsk verden inni huset og en tilsvarende skitten og farlig gassisk verden utenfor huset. De eneste gasserne Lina ser ut til å ha hatt daglig kontakt med, var tjenerne. Hennes forhold til dem var heller ambivalent. Hun omtaler dem som 'snille', 'greie' og 'lojale', men klager også over hvor vanskelig det er å få dem til å forstå hva de skal gjøre. Igjen og igjen hevder Lina at hun må vise tjenerne hvordan de skal vaske huset skikkelig, og alltid sjekke om de gjør slik de er blitt fortalt.²⁴ Det å ha tjenere på Madagaskar var ikke som å ha tjenere «i hjemmet» (dvs. i Norge), som visste hvordan man skulle vaske gulvet og lage norsk mat uten å bli fortalt alt i minste detalj. Selv om språkproblemer sikkert spilte inn, i hvert fall i starten, tolker jeg Linas brev dithen at hun nesten ønsket at de gassiske tjenerne skulle være norske og tenke norsk. Det største problemet med tjenerne og gasserne generelt, skriver Lina til moren, «er deres store Urenslighet».²⁵ For å lettere se når tjenerne ble skitne, fikk Lina dem til å bære hvite uniformer; hvitt var også den fargen som ifølge Lina kledde dem best.²⁶ Samtidig beskriver Lina hvordan de gassiske kvinnene hun leier til å ta klesvasken får klærne hvite og rene, til tross for at vaskingen foregår i kaldt vann i elven og uten først å bløtlegge klærne. Lina krediterer «den sterke gassiske såpen». Dette kan imidlertid tyde på at gassernes urenslighet handler om ganske andre ting. Sosialantropologen Mary Douglas har hevdet at «dirt is matter out of place».²⁷ Linas opptatt- het av gassernes urenslighet manifesterer Linas egen moralske overlegenhet og differensierer hennes husverden fra den gassiske verdenen utenfor. Sett i denne sammenhengen er det ikke overraskende at det er tjenerne som først og fremst omfattes med stor ambivalens. Fordi de var gassere, tilhørte de verdenen utenfor huset, samtidig som arbeidet deres brakte dem inn i huset - og inn i alle husets rom. Fordi de kontinuerlig krysset grensene mellom 'utenfor' og 'innenfor', utgjorde tjenerne en synlig og konstant trussel mot strukturen i misjonærenes verden. Og det var langt mer knyttet til tjenernes urenslighet enn det som var synlig på en hvit uniform:

Ja fare og Trængsel er vi jo altid udsatte for saalænge vi færdes hernede, men jeg tror dette kan sige(s) i en dybere Forstand om Livet herude, hvor man er omgivet af Hedenskab og Mørke, Sygdom

og Nød paa alle Kanter. Ja Livet har mange Skyggesider herude, en af de værste (i timelig Henseende) for mig er dog den stygge Sygdom, som Folket er saa gjennemtrængt af. Denne har man jo altid Grund til at ængstes for, men endnu mere naar man har smaa Børn. Ak! hvor ofte er jeg ikke bange for, at vor søde lille Agmund skal blive smittet deraf hvilket jo saa let kunde ske ved Tjenerne ved Mad og Drikke, ved Klær og ved Klud om Herren ikke bevarede baade ham og os - Vel kan jo jeg være altfor meget frygtsom mangen Gang det skal jeg indrømme, men jeg er ikke alene, som er bange, det ved jeg.²⁸

«Den stygge Sygdom» som var for stygg til å nevnes ved navn, var syfilis. Ifølge misjonærene var gasserne gjennomtrængt av denne forferdelige sykdommen også fordi de ble oppfattet som høyst promiskuøse (dvs. umoralske). Igjen og igjen beklager misjonærene seg over at synd mot det sjette bud er den mest vanlige årsaken til kirketukt; en misjonær hevder at dette er det gassiske folks Sisyfus' sten som hindrer dem i å utvikle seg til modne, ansvarlige kristne.²⁹ I misjonærenes øyne demonstrerte disse tingenes tilstand nødvendigheten av deres tilstedeværelse og arbeid.

På samme måte som AIDS i vårt århundre, førte frykten for syfilis til en mer generell frykt for fysisk kontakt med gasserne. Misjonærenes barn, karakteristisk nok en annen marginal gruppe, ble oppfattet å være spesielt sårbare og mottagelige. Lina refererer historier som sirkulerte i misjonærkonemiljøet, bl.a. om hvordan fru Egenæs fattet mistanke til barnepiken «som de hadde troet saa vel og troet hende fri for Sygdommen». Fru Egenæs forlangte «at see hende under fra top til Taa og da befandtes hun, at have de styggeste Saar og Bylder som kunde tænkes».³⁰ Det var et «mirakel» at barnet ikke var blitt smittet av barnepiken som han hadde vært så glad i. Fru Egenæs på sin side hadde uttalt at hun heretter ikke ville slippe noen inn i huset før hun personlig hadde «beseet dem». Slike historier førte trolig til å forsterke eksisterende frykt og mistanker. «Jeg beder daglig Herren om, at bevare os fra al den Skade og Fare, som nu især i denne Tid omringer os og det maa ogsaa I gjøre for os», skriver Lina til sin mor.³¹

Faren var konstant til stede for at den gassiske verdenen utenfor huset skulle påvirke misjonærene i negativ retning. Etter å ha overnattet hos en norsk misjonærkollega bemerket Theodor Olsen i sin dagbok at husholdningen var «mindre soigneret». I en annen referanse til det samme misjonærparet sier Olsen at de «gav indtryk af at være blevne endel barbariserede».³² En slik utvikling truet med å reversere misjonærenes bilde av misjonsvirksomheten som en enveisprosess, hvor

misjonærene bragte lys og opplysning til gasserne. Derfor kan vi tolke Linas opptatthet av renslighet som en dobbel markering av grense - som en markør av moralsk forskjell mellom misjonsstasjonen og den gassiske verden utenfor, og samtidig et bevis på at hun og hennes familie klarte å stå imot gassernes barbariserende innflytelse.

Selv om misjonærene som best de kunne søkte å beskytte seg selv og sin verden mot verdenen som omgav dem på alle kanter, hadde de lite og ingenting å stille opp mot den usynlige, men allestedsnærværende malariaen. Fra tid til annen lenket feberens misjonærene til sengen i ukesvis. Det er hjerteskjærende å lese Linas brev om feberens herjinger. I det lengste håper både hun og Christian at barna er mindre mottagelige for feberens, bare for å gjenkjenne malariasymptomene hos sine syke barn. Fordi de trodde at feberens kunne overføres gjennom morsmelk, avvente Lina deres lille sønn. Men forgjeves viste det seg; ikke lenge etter brant også den lille babyen av feberens. På noen misjonsstasjoner ble så mange alvorlig syke eller døde, at selve stasjonene fikk rykte på seg for å være «usunne».³³

Misjonsstasjoner imellom

Kontoret var det eneste rommet i huset som andre gassere enn misjonærens tjenere fikk komme inn i på regulær basis. Kontoret hørte til verdenen utenfor - til «det egentlige missionsarbeide». Det er åpenbart at mange norske misjonærer lærte å sette stor pris på og respektere mange av sine gassiske medarbeidere, men det er ingenting i brevene som tyder på at dette omfattet at de gikk fritt inn og ut i hverandres hjem.³⁴ Når misjonærene forteller om at nære gassiske medarbeidere kom lengre inn i huset enn kontoret, ser dette ut til å ha vært unntak heller enn regelen. Line Haslund forteller en gang om hvordan en av Christians beste medarbeidere kom inn i soverommet for å be for ham mens han lå syk i et sterkt feberanfall.³⁵ En annen misjonær forteller at han og hans kone har gjort det til en årlig begivenhet å invitere de nylig uteksaminerte studentene på presteseminaret på Ivory, Fianarantsoa, hjem til et måltid mat «der efter Landets Leilighed bestod af *Vary sy Laoka* (Ris og Kjød), og paa Grund af Mangel paa tilstrækkeligt Antal Borde og Stole (Gjesterne var mange, Bordene og Stolene faa) fulgte vi Landsens gode, gamle Skik, at enhver satte sig paa Gulvet med en Tallerken og en Ske».³⁶ Heller enn å invitere studentene inn i sin norske verden, ble dagligstuen denne ene kvelden konvertert til en «gassisk» verden, dels legitimert ved at landsens folk i Norge også kunne sitte på gulvet og spise.

I sterk kontrast til det klare skillet mellom 'de norske' og 'gasserne', sto den sterke forbindelsen de norske misjonsstasjonene imellom. Kon-

takten med andre misjonærkoner var den sosiale kontakten Lina satte høyest. Både Lina og de mannlige misjonærene uttrykker på ulike måter og nærmest unisont, at det hersker et nært og godt forhold de norske misjonærene imellom. Et uttrykk for dette er at de går fritt inn og ut av hverandres hjem, som om de tilhørte en eneste stor familie. Misjonærkonene, forteller Lina i et av sine første brev fra misjonsmarken, går fritt inn og ut hos hverandre, «alle uden Forskjæl netop som om de skulde være hjemme i sit eget Hus. Kort sagt, de vare aldeles som Søstre».³⁷ De mannlige misjonærene brukte konsekvent brødreterminologien når de omtalte hverandre: Broder Johnson, Broder Valen etc. Forskjellene de norske misjonærene imellom, enten de var av religiøs eller annen art, må ha fortont seg relativt bagatellmessige sammenlignet med forskjellene som eksisterte mellom nordmennene og gasserne, eller nordmennene og misjonærer av andre nasjonaliteter og konfesjoner. Kombinasjonen av familie-terminologien og etternavnet har likevel en iboende kunstighet ved seg (man kaller ikke sin bror ved etternavn); søskennærheten mellom misjonærene var i høyeste grad skapt, og tjente også til å skjule reelle spenninger i dette ideelt sett egalitære fellesskapet fundert på kristen nestekjærlighet.

«Misjonsarbeid»

Mens misjonærkonen holdt stand i den relativt trygge, rene og ordnede verdenen på misjonsstasjonen, beveget den mannlige misjonæren seg ut fra huset for å utføre «den direkte Gjerning» i den gassiske verdenen utenfor huset. Misjonærene beskriver ikke sjelden dette arbeidet som en åndelig prøvelse. Det er ikke umiddelbart klart hvorfor og i hvilken betydning det var en *åndelig* prøvelse. Skal vi dømme ut fra misjonærenes beskrivelser, var nemlig det daglige misjonsarbeidet høyst fysisk og tildels preget av mye rutinearbeid.

Den typiske norske innlandsmisjonær styrte innen få år etter oppstarten et stort distrikt fra sin misjonsstasjon. Han var mer og mindre konstant på reise i distriktet, hvor han underviste, prekte i landsbyene og forhandlet med lokale myndigheter om å starte opp stadig nye menigheter og skoler. Misjonæren overvåket eller ledet byggingen av kirker, skolehus og boliger for gassiske medarbeidere. Han lærte barn og voksne å lese og skrive. Lesferdighet i tillegg til noen kunnskap om den lutherske lære var vanligvis kravene for å bli døpt. Etterhvert som arbeidet vokste, gikk det meste av misjonærens tid til å undervise de gassiske lærerne, evangelistene og prestene, samt til å reise rundt i distriktet og føre tilsyn med det arbeidet som disse medarbeiderne gjorde. Derfor, etter relativt kort tid hadde de fleste norske innlandsmisjonærene primært kontakt med konvertitter, skolebarn og lokale

ledere - ikke befolkningen som sådan.

Misjonærene oppfattet bare en brøkdel av arbeidet de utførte som misjonsarbeid. Byggingsarbeid og det å forhandle med lokale myndigheter hørte til det «Ydre» eller «Indirekte Arbeid». Selv om også det ytre arbeidet var både viktig og nødvendig, ble det ikke oppfattet som en del av den «Egentlige Gjerning»: det å forkynne og undervise i Guds Ord. Å lære gassiske barn og dåpskandidater å lese og skrive hørte imidlertid til den «Direkte Gjerning» fordi det for de norske lutheranerne var essensielt å gi den enkelte direkte tilgang til Guds Ord. Det å undervise gasserne i salmesang var også en del av den egentlige gjerning, mens det å se til syke og distribuere medisiner var indirekte arbeid for dem som ikke var sendt ut som legemisjonærer.³⁸

Det går klart fram av misjonærenes rapporter at det ytre arbeidet optok misjonærene minst like mye som det egentlige arbeid, og at for noen misjonærer opplevdes dette frustrerende. Den utstrakte fysiske karakteren ved misjonsarbeidet var problematisk for misjonærene, selv om de innså at det var nødvendig og hensiktsmessig å investere ressurser i å bygge opp den synlige delen av Guds rike på Madagaskar. Vi kan si at misjonærene søkte å nå det usynlige - gassiske hjerter og sinn, gjennom å skape en synlig infrastruktur av hus, kirker og skoler hvor Guds Ord kunne forkynnes og undervises. Det eneste som virkelig talte, var imidlertid den enkelte gassers indre omvendelse. Misjonærene søkte stadig etter ytre tegn på en sann indre omvendelse hos de gassiske konvertittene. Samtidig var de alltid mistenksomme overfor de tegnene de så. Misjonærene mente f.eks. at en sann indre omvendelse med nødvendighet førte med seg et moralsk kristent liv. I praksis måtte imidlertid de gassiske konvertittene læres et moralsk og riktig kristenliv, helt fra hvilke 'hedenske' ritualer og skikker de måtte avstå fra, hvordan kristne sørget over sine døde, til renslighet og kleskode. Ofte rapporterte misjonærene om dåpskandidater som viste klare tegn på å ha grepet de kristne sannheter, for siden å bli skuffet fordi den videre utviklingen ikke svarte til forventningene. Misjonærene viste aldri sikkert om slike tilfeller betydde at den opprinnelige omvendelsen ikke hadde vært av Gud, eller om en sart plante hadde blitt ødelagt av det tøffe gassiske klimaet.

Derfor var misjonærenes intense innsats i arbeidet på den synlige del av Guds rike på Madagaskar samtidig en konstant påminnelse om deres egen utilstrekkelighet. Uansett hvor vellykket deres arbeid syntes å være ytre sett, ville Guds rike bli bygget på Madagaskar kun i den grad det ble bygget i gassernes hjerter. Mange brev uttrykker at misjonærene opplevde at uansett hva de gjorde, var deres anstrengelser fundamentalt sett utilstrekkelige, fordi - når alt kom til alt, var det bare

Gud som kunne gjøre det egentlige misjonsarbeid.³⁹ Bare Gud kunne få Ordet til å slå rot og gro i gassernes hjerter.

På den andre siden var det ved å leve ut sin utilstrekkelighet i misjonsoppgaven at misjonærenes arbeid virkelig ble misjonsarbeid. Feber og annen motgang ble systematisk tolket som Guds test av misjonærenes kall og personlige troskap og utholdenhet; motgang og prøvelser var Guds måte å forme den enkelte til det redskap Han trengte for å utføre misjonsgjerningen på Madagaskar. Gjennom å avsløre misjonærenes utilstrekkelighet demonstrerte Gud at menneskelige redskaper, om de var aldri så viktige, ikke var uerstattelige. Dermed, i siste instans kan vi si at den «åndelige kamp» som misjonærene utkjempet i verdenen utenfor misjonsstasjonen, faktisk kan sees på som den enkelte misjonærs kontinuerlige kamp for sin egen sjels frelse, vel så mye som en kamp for gassiske sjelers frelse.⁴⁰

Konklusjon: Hvorfor misjonærkonen ble usynlig

Jeg har indikert hvordan de grunnleggende verdiene og kulturelle skjema som de norske misjonærenes hjem objektiverer, stemmer vel overens med norske middelklasseverdier. Dette var ikke hjemmebakgrunnen for majoriteten av de norske misjonærene. For de aller fleste mannlige misjonærene representerte livet på misjonsstasjonen i det gassiske innland en fortsettelse av den sosiale mobilitet som misjonsskoleutdannelsen hadde startet.

Det var imidlertid ikke slik at den norske kulturen som misjonærene skapte på og mellom de norske misjonsstasjonene på Madagaskar, var et speilbilde av norsk kultur i Norge. Selv om Norge alltid ble referert til som «hjemme» og Madagaskar som «her ude», så måtte misjonærene etter en stund gjenskape sin norskhet ut fra et kollektivt nostalgisk minne om et kjært, men fjernt hjemland. Det å skape og opprettholde et «norsk» miljø på Madagaskar krevde mye innsats og energi, og mye av innsatsen ble investert i *materielle* ting som møbler, dekorasjon, klær og mat. Det er viktig å se at den norske kulturen som ble gjen-skapt på misjonsstasjonene på Madagaskar kom til å bety noe annet enn tilsvarende kulturelle uttrykk i Norge, fordi - som i tilfellet med Bourdieus kabylerhus - skaptes misjonsstasjonens mening og verdier tildels gjennom en dynamisk interaksjon mellom verdenen inni huset og verdenen utenfor. Dette forklarer hvordan det var fullt mulig for misjonærer å returnere som fremmede til Norge, selv om de hadde levd «som nordmenn» på Madagaskar.

De samme materielle symbolene som skapte og opprettholdt misjonærenes identitet både som individ og som gruppe, skilte dem samtidig fra gasserne. Det å definere «gasserne» som skitne, promiskuøse (dvs. umoralske) og som bærere av smittsomme sykdommer hjalp til å

knytte de norske misjonærene sammen. Raseforskjeller bidro til mer enn å «skape og naturalisere forskjellene mellom oss og dem; de var også i høyeste grad en måte å synliggjøre sin nærhet til hverandre.⁴¹ At raseskillet ble mer markert idet misjonærene giftet seg, betyr ikke nødvendigvis at norske kvinner var mer rasistiske enn sine menn. I andre koloniale kontekster er det blitt hevdet at tilstedeværelsen av europeiske kvinner ofte rettferdiggjorde eksisterende tendenser mot å gjøre det europeiske fellesskap tettere, og mot å kontrollere de europeiske mennene som gjorde grensene uklare. Det er bl.a. på bakgrunn av dette vi må forstå hvorfor det ble oppfattet som umulig at en norsk misjonær skulle kunne gifte seg med en gasser.

Den viktigste grunnen de norske misjonærene oppgir for hvorfor de ikke kan bo permanent i «gassiske hus», var at de trengte en skikkelig bolig for å bevare helsen. Nærlesning av kildene gjør det klart at det å bevare helsen innebar å skape og opprettholde en klar grense mellom den norske verdenen på misjonsstasjonen og den gassiske verdenen utenfor i vid forstand. Misjonærene var ikke kommet til Madagaskar bare for å overleve; de var kommet med et kall og en misjon, og for å oppfylle denne oppgaven var det nødvendig for misjonæren å opprettholde en stor del av den sosiale personen som hadde forlatt Norge. Den enorme betydningen huset hadde for misjonærenes fysiske og mentale helse og deres forutsetninger for å drive misjonsarbeid, blir aller tydeligst i tilfeller hvor misjonærene manglet slike hus. På få måneder var misjonærene fullstendig nedbrutt både fysisk og psykisk, og hadde mer enn nok med å overleve fra dag til dag.⁴² Et «skikkelig hus» var hovedloкус for opprettholdelsen av de verdiene og prinsippene som var fundamentale for misjonæren selv og for misjonsarbeidet. Misjonærkulturen satt bokstavelig talt i misjonsstasjonenes vegger, og nye misjonærer ble usynlig og stille inkulturert i misjonærverdenens aksiomer gjennom å overta misjonsstasjoner fra mer erfarne misjonærer. Dette betyr at parallelt med bevegelsen *utover*, misjonærenes forflytning fra Norge til Madagaskar, og deretter misjonærens kontinuerlige bevegelser ut fra misjonsstasjonen til verdenen utenfor, som er det dominerende bildet i de mannlige misjonærenes brev, eksisterte en bevegelse *innover*, ettersom misjonærene søkte beskyttelse og skjul i den avgrensede «norske» verdenen som misjonærkonen skapte og opprettholdt på misjonsstasjonen.

Til tross for livet på misjonsstasjonens fundamentale materialitet, oppfattet ikke misjonærene seg selv som rike eller opptatt av materielle ting. Tvert imot. En medvirkende årsak til dette var nok det faktum at de materielle tingene var viktige for misjonærene først og fremst gjennom sin symbolverdi. De var identitetsmarkører, ikke velstands-

tegn. Samtidig var den klare forrangen det åndelige og indre hadde over det materielle og ytre i misjonærenes kristendom, med på å gjøre det indre livet på misjonsstasjonen usynlig. Selv om misjonsarbeidet ofte viste seg å være høyst fysisk, var disse aspektene av arbeidet alltid ideologisk underordnet den 'direkte' misjonsoppgaven: å preke Guds hellige ord. Ja, det var nettopp fordi misjonærene trengte å skape og opprettholde et bilde av seg selv som primært opptatt av 'det åndelige', at materialiteten i det levde livet på misjonsstasjonen måtte gjøres usynlig. Samtidig har jeg antydnet hvilken sentral rolle husets materialitet hadde i å omskape misjonærenes daglige strev til «virkelig misjonsarbeid». Så lenge huset og verdenen utenfor huset var så klart adskilt, kunne misjonæren avskrive de høyst korporeale og materielle aspekt ved misjonsstasjonen som sin kones ansvarsområde. Slik skaptet bildet av ham selv som primært opptatt av «det egentlige missionsarbeide». På samme måte som det levde livet på misjonsstasjonen ble usynlig for misjonæren, ble også misjonærkonens nøkkelrolle i misjonsprosjektet som sådan usynlig.

Noter

1. Hoveddelen av denne artikkelen er hentet fra en større engelsk artikkel om samme emne: Karina Hestad Skeie: 'Building God's Kingdom. The Importance of the House to Nineteenth Century Norwegian Missionaries in Madagascar', s. 71-101 i Karen Middleton (red.), *Ancestors, Power and History in Madagascar*. Brill Academic Publishers, Leiden 1999. Forskningen som ligger til grunn for artiklene, springer ut av et pågående doktorgradsarbeide støttet av Norges forskningsråd. Takk til Line Nyhagen Predelli for kommentarer til denne artikkelen.
2. Line Nyhagen Predelli: 'Contested Patriarchy and Missionary Feminism: The Norwegian Missionary Society in Nineteenth Century Norway and Madagascar'. Upublisert PhD avhandling i sosiologi, University of Southern California. August 1998, s. 222-223.
3. Nyhagen Predelli, *ibid.*, s. 248-254.
4. Nyhagen Predelli, *ibid.*, s. 249.
5. Selv om misjonsstasjonen etter en tid besto av minst en kirke og en skole i tillegg til misjonærens bolig, ble misjonsstasjonen i første instans realisert gjennom et kombinert skole- og bolighus som misjonæren selv bygde. 'Missionsstasjonen' eller 'stasjonen' er dessuten de vanligste betegnelse for misjonærens våningshus. Jeg bruker 'misjonsstasjon' i det følgende som betegnelse på misjonærenes bolig.
6. Se hans *The Logic of Practice*. Oxford 1970/1990, s. 271-283.
7. Jeg er akkurat blitt gjort oppmerksom på at NMS' arkiv har fått tilgang på Anna og Theodor Olsens private korrespondanse. Det vil være svært betydningsfullt å sammenholde Anna Olsens brev med Lina Haslunds.
8. Se f.eks. Ann Laura Stoler: 'Rethinking Colonial Categories: European communities and the Boundaries of Rule' i *Society for Comparative Study of Society and History* Vol. 31 (1989), s. 134-161.
9. NMS/Hjemme/boks 138/legg 15/Thorbjørnsen, Vangaindrano 8. jan. 1889; NMS/

- Hjemme/boks 139/legg 12/Olsen, Soatanana 9. des. 1891.
10. NMS/Hjemme/boks 134/legg 4/Haslund, Ambohimahamasina 23. nov. 1876.
 11. Nr. 4, april 1877, s. 137-138.
 12. Arne Lie Christensen: *Den norske byggeskikken. Hus og bolig på landsbygda fra middelalder til vår egen tid.* Oslo 1995, s. 20.
 13. Jarle Simensen (red.): *Norwegian Missions in African History* Vol. 1. Oslo 1985, s. 27-28.
 14. Arne Lie Christensen, *ibid.*, s. 20.
 15. James Sibree: *Madagascar and its People.* London 1870, s. 208-209.
 16. Lina Haslund til foreldre og søsken, Ambohimahamasina 3. feb. 1877.
 17. Line Nyhagen Predelli, *ibid.*, s. 46.
 18. Simensen, *ibid.*, s. 31 og Line Nyhagen Predelli, *ibid.*, s.46.
 19. Arne Lie Christensen, *ibid.*, s. 282-284.
 20. Lina Haslund til foreldre og søsken, Ambohimahamasina 1. nov. 1876.
 21. Lina Haslund til sine foreldre, Alakamisy 1. nov. 1876.
 22. Lina Haslund til sine foreldre, Alakamisy 3. febr. 1877.
 23. Christian Haslund til Herr og fru Isachsen, Fihasinana 26. des. 1875.
 24. Lina Haslund til sine foreldre og søsken, Tsaraindrana 20. febr. 1881.
 25. Lina Haslund til sine foreldre og søsken, Ambohimahamasina 3. febr. 1877.
 26. Lina Haslund til sin mor, Ambohimahamasina 17. febr. 1879.
 27. Mary Douglas, *Purity and Danger.* London and New York 1966/1989.
 28. Lina Haslund til sin mor, Ambohimahamasina 8. juli 1878.
 29. NMS/Hjemme/Boks 138/Legg 5/Egenæs, Ambohimasina 22. jan. 1888.
 30. Lina Haslund til sin mor, Ambohimahamasina 8. juli 1878.
 31. Lina Haslund til sin mor, Ambohimahamasina 8. juli 1878.
 32. NMS/Th. Olsens dagbok/bok 4, 22. april 1895; NMS/Th. Olsens dagbok/bok 1, 19. aug. 1891. Jeg takker Nils Kristian Høimyr for tillatelse til å bruke data-versjonen av dagbøkene.
 33. NMS/Hjemme/boks 39A/legg 4/ Johnson, Fianarantsoa 15. jan. 1897; NMS/Hjemme/boks1 35B/legg 7/Jakobsen, Fianarantsoa 9. sept. 1882.
 34. Det er mulig at ungkaren Nilsen-Lund var et unntak i så henseende. Han ble stelt av menighetens kristne under et lengre sykeleie (NMS/Hjemme/boks 140A/Legg 19/Nilsen-Lund, Ambatofinandrahana 15. juli 1894), og rapporterer å ha innbudt en totalt fremmed - en bara - til å overnatte hjemme hos seg (NMS/Hjemme/boks 140B/legg 18/vedlegg til brev?, tale ved kretsmøtet i Eidsberg.)
 35. Brev fra Lina Haslund til hennes foreldre, gjengitt i NMT, 18. sept. 1886, s. 351-360, s. 352.
 36. NMS/Hjemme/Boks 38/Legg 9/Jakobsen, Fianarantsoa 14. mars 1895.
 37. Brev fra Lina Haslund til sin mor, Alakamisy 1. nov. 1876.
 38. At noen misjonærkoner og noen kvinnelige misjonærer også forkynte og underviste i Guds Ord til tross for at NMS offisielt inntok en konservativ holdning i spørsmålet om kvinnelige forkynnere og prester, rokker ikke ved det faktum at de langt fleste kvinners og især misjonærkoners arbeid ikke besto av direkte forkynnelse eller undervisning i Guds Ord.
 39. I misjonærenes form for religiøsitet var det å klage over egen utilstrekkelighet et uttrykk for fromhet. Etter å ha lest en god del av deres brev, mener jeg imidlertid at det vil være feil å se på dette kun som et retorisk grep.
 40. Jeg takker Maurice Bloch for dette poenget.
 41. Ann Laura Stoler, *ibid.*, s. 134-161.
 42. NMS/Hjemme/boks 140A/legg 17/Bjertnas, ingen steds- eller datoangivelse.

Karina Hestad Skeie, f. 1966. Cand.philol. Universitetet i Oslo 1994. NFR stipendiat ved Institutt for Kulturstudier, UiO siden 1996. Arbeider med doktorgrad om de norske pionermisjonærene på Madagaskar.

**The missionary wife's invisible missionary work.
Norwegian missionaries in inland Madagascar 1866-1900.**

Departing from Pierre Bourdieu's theory of the house as a material expression of a culture's fundamental values and cultural schema, this article describes and analyses the culture of 19th century Norwegian missionaries in inland Madagascar through their dwelling. It argues that the «Norwegian» world with clear boundaries towards the Malagasy surroundings which the missionary wife accomplished to create at the mission station, was crucial for the missionary enterprise in several ways. The fundamental materiality of this world was at one and the same time a prerequisite for missionary work and a threat to the missionaries' need to see themselves as primarily preoccupied with 'the spiritual'. The materiality of the lived world at the mission station was therefore made invisible - along with the missionary wife's key role in the missionary enterprise.